

Nr 73.

Av herr Wangson, Otto, om åtgärder i syfte att parts ekonomiska oförmåga att inställa sig vid domstol må anses utgöra laga förfall m. m.

I 12 kap. rättegångsbalken föreskrives »huru förfaras skall, när stämning försittes» och där uppräknas även, i § 1, de s. k. laga förfallen. Huvudregeln är att parterna, efter laga stämning, skola å förelagd dag för rätten komma, »där de ej laga förfall hava». Och »dessa äro laga förfall: om man sjuk är: om man i Konungens och rikets tjänst är uppbådad, eller faren: om man i häktelse sitter: om man av fienden eller annan fara, vådeeld, eller vattufloed hindras: om man från sinnen kommen är: om man eller hustru, barn eller föräldrar dö den tid, man bör sig för rätten inställa: om man förut till annan rätt är stämd, att svara å samma tid».

Uppräkningen är ju omständig men gör icke anspråk på att vara uttömmande: den torde närmast ha karaktären av en exempelfiering av de allmännaste typfallen. Även beträffande dem äger för övrigt domstolen ingå i prövning av förfallets giltighet. Men lagstiftaren har tydligen insett, att flera komplikationer för en inställelse kunna uppstå och kräva beaktande. »Nu kunna andre förfall givas före; äge domaren ock dem pröva, om de äro av den vikt, att de gälla må.»

Med sistnämnda stadgande har möjlighet givits våra domstolar att in praxi utvidga den ursprungliga, numera något ålderdomliga ramen för de laga förfallen. Det är också uppenbart, att en sådan utvidgning är påkallad av utvecklingen. Särskilt faller det i ögonen, att, med den förändring i själva åskådningssättet som ägt rum under de senaste årtiondena, parts *ekonomiska oförmåga* att inställa sig icke i lagen finnes uttryckligen erkänd såsom laga förfall. Sådan oförmåga kan icke sällan föreligga, då inställelsen skall äga rum å annan plats än där part är bosatt eller vistas.

Man vill gärna tro, att våra domstolar, i trots av uttryckligt dagstadgande, skall ta vederbörlig hänsyn även till omständigheter av nu berörd art och såsom laga godkänna också förfall på grund av åberopad ekonomisk oförmåga. Så torde dock knappast mera allmänt vara förhållandet, och i vart fall saknas garanti härför. Fara för bristande enhetlighet i rättstillämpningen föreligger också. Då det måste anses i hög grad otillfredsställande och stötande för den allmänna rättsuppfattningen, att en part skall kunna gå förlustig sin rätt eller t. o. m. ådömas böter allenast av den anledning, att han är medellös, synes det nödvändigt, att samhällliga garantier häremot tillskapas.

I sådant syfte synes i första hand parts ekonomiska oförmåga böra av lagstiftningen uttryckligen godtagas såsom laga förfall, givetvis med rätt

bibehållen för domstolen att pröva förfallets giltighet. Emellertid torde även andra åtgärder bli erforderliga, närmast ekonomiska stödåtgärder. Genom en utsträckt tillämpning av rätten enligt lag om fri rättegång att förordna biträde åt medellös eller mindre bemedlad part skulle väl det här avsedda syftet i åtskilliga fall kunna vinnas. I andra fall torde det vara lämpligast — och kanske även billigast — om parten bereddes ekonomisk hjälp till personlig inställelse. Det gäller framför allt i sådana tviste- och brottmål, där personlig inställelse blivit part ålagd, och i all synnerhet vid åklagarmål.

Hur upprörande och oförnuftig den nuvarande ordningen verkligen är torde ett par exempel, hämtade ur en icke sällsynt praxis, bäst kunna visa.

En trafikchaufför, hemmahörande i Göteborg, hade instämts till ett tingsställe beläget något tiotal mil från boningsorten för att svara för förseelse mot vägtrafikstadgan. Då målet första gången kom före, var han arbetslös och saknade medel att inställa sig. Han dömdes till böter och förelades, vid vite, att inställa sig vid nästa rättegångstillfälle. Vid pårop av målet inställde sig även nu »allenast åklagaren, vilken uppgav, att svaranden i telefon meddelat, att han saknade medel att bekosta resa till tingsstället». Åklagaren yrkade nytt uppskov för svarandens inställelse samt hemställde om utdömmande av det svaranden förelagda vitet. »I anledning härav *fällde häradsrätten svaranden att utgiva ifrågavarande vite*, tjugofem kronor, till tveskifte emellan Kronan och åklagaren samt utsatte målet att ånyo förekomma den, då svaranden skulle inställas vid rätten genom kronobetjäningens försorg!» Så skedde ock.

Det andra fallet gäller en smörjare hemmahörande i Stockholm, vilken vid ett tillfälle, då han varit påmönstrad en av Svenska Orientlinjens båtar, av tullfunktionärer i Göteborgs hamn ertappats med olovligt införande av en obetydlig kvantitet tobak. I sinom tid hade han delgivits stämning till Göteborgs rådhusrätt för att svara för förseelsen. Han var då med sin familj bosatt i Stockholm och kunde i brist på medel icke inställa sig vid rådhusrätten. Möjligheten att avlämna fullmakt för erkännande hade han saknat kännedom om. Sedan rådhusrätten hos polismyndigheten gjort framställning om hans hämtande, hade han anhållits av stockholmspolisen, varefter han transporterats till Göteborg, där han inställts inför rådhusrätten och dömdes till — tio kronors böter för förseelsen! Därefter fick han gå — rättvisa var skipad. Men vart skulle han gå? Det frågar rättsväsendet icke efter i dylika fall; parterna endast *hämtas* genom kronobetjäningens försorg och föras *bort* från sina hem eller vistelseorter — hur de skola ta sig *hem* är en fråga, som lagen över huvud inte med en bokstav berör. I det sist refererade fallet kunde personen ifråga gå till fattigvården och erhålla reshjälp hem på stadens bekostnad. Någon laglig skyldighet härtill ålåg emellertid naturligtvis inte kommunen.

Är den ordning, för vilken här redogjorts och som är den gällande, förnuftig och värdig ett kultursamhälle? På grund allenast av medellöshet böt-

fällas människor alltjämt i detta land, dömas till viten, anhållas av polis och forslas i fängstransport från sina hemorter för att stå till svars för ofta bagatellartade förseelser och lämnas därefter åt sitt öde i en främmande kommun, där de icke äga någon som helst rätt att erhålla hjälp och bli helt beroende av fattigvårdens barmhärtighet både för upphålle och hemresa.

En sådan ordning är *icke* värdigt ett kultursamhälle. Och den är ej heller förnuftig. Den inte bara utsätter människor för onödigt och oförskyllt obehag utan den åsamkar på samma gång samhället orimligt — och onödigt — stora kostnader. Om i de här refererade och likartade fallen svarandena hade kunnat erhålla reshjälp av allmänna medel, skulle samhället därigenom ha besparat avsevärda kostnader för resor och olika slag av traktamenten åt »fångföraren».

Av praktiska skäl torde prövningen av medellösheten bära ske genom vederbörande fattigvårdsstyrelse, som, om medellöshet föreligger, förskotterar billigaste resekostnaden till och från domstolen, med rätt för fattigvårdssamhället att härför i särskild ordning erhålla gottgörelse av statsmedel.

Med hänvisning till vad jag ovan anfört får jag hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att *dels* parts av behörig myndighet styrkta ekonomiska oförmåga att inställa sig vid domstol må anses utgöra laga förfall *och dels* att i åklagarmål part vid medellöshet må av allmänna medel kunna i den närmaste ordning, som må stadgas, erhålla hjälp till sin inställelse vid domstolen samt hemresa.

Stockholm den 19 januari 1937.

Otto R. Wangson.

